בית בישראל שוב, וחשפה בפניה בעיות קיומיות חדשות שנוצרו. בהשוואה והשמש מציין דרוויש בצער על שלישראלים מוכרת המשוררת בת שכם, פרויאה טוקאן, למרות שהם „אינם מכירים משוררים ערבים החיים בישראל זה למעלה מ־21 שנה. זו שאלה מכאיבה וצינית...“

אחרי המילחמה פירסם מחמוד דרוויש שיר בכותרת דו־שיח עם חייל החולם על חבצלת לבנה, שבו הוא מנהל שיחה עם חייל ישראלי שבא מאוכזב ממילחמת־יוני, היות ואיבד בה את שייכותו האנושית. בשיר לוגם החייל עם המשורר ארבע כוסיות, והשניים מנהלים שיחה על החיים, על האהבה הראשונה, ללא צל הקונפליקט. שיר זה עורר, מייד עם פירסומו, תגובות־זעם מצידה של הביקורת במדינות ערב, שראו בגישה זו בגידה בעניין המשותף.

בספר שחיבר מבקר־הסיפרות המצרי ראגא אל־נקאש, הוא כותב: „הסופרים הערביים צריכים ללמוד ממחמוד דרוויש ומבריון כיצד להבין את הבעייה. זאת אומרת, שניתן להגיע להבנה עם תושבי ישראל היהודים...“ מבקר מצרי נוסף טוען ש„נקודת־המוצא של המשוררים האלה היא: הכרה בזכות היהודים והערבים לחיות בפלסטין; הם מכירים בזכות קיומה של ישראל. על־כן, נכון שנקרא להם: משוררי המחאה והאופוזיציה...“

לשירה הערבית בישראל היו השלכות פנימיות על חיי־הספרות במדינות־ערב, ומשורר מצרי צעיר כתב: „הצצה זאת אינה אלא תכסיס בידי אותן חבורות השולטות בעולם הספרות והמונעות בעד כישרונות אחרים את התהדמנות לפירסום ולהוצאה־לאור, בעוד שהן מהללות ומעודדות את הסופרים והמשוררים הצעירים מהאדמה הכבושה, כאילו ולא קיימת ספרות מקומית המשתווה לספרותם...“

ואכן, כאשר עזב המשורר דרוויש את ישראל, ובחר לחיות במדינות־ערב, הרי שתהילתו התגמדה שם. הוא מחמץ לו שעיר להתמודד במשוררים הערביים המקומיים ובעיותיהם, ללא פריביליגיה כלשהי. אותה עת גרמה בחירתו זו של דרוויש בארצות־ערב לכעס רב לא רק בחוגי היהודי, אלא גם בין חבריו, המשוררים הערביים בישראל.

ד. משורר ערבי מסתתר בבית יהודי

דומה שמילחמת יום־הכיפורים הצמיקה את הקרע בלב המשוררים הערביים בישראל.

תיאור ללבטיהם קיים בשיר אשטיגרסי, שכתב סמיח אל־קאסם על המילחמה, שבה הוא נאלץ להימלט אל דירה של יהודי בחיפה, ושבמהלכה הוא מתגורר עם אשת הידיד, שעה שהוא לוחם במילחמה, ויורה באחיו הערביים של המשורר בסיני, או ברמת־הגולן. שיר זה פותח את קצות העצבים של מחלטת הקיום הערבי בישראל.

בכתב־העת עכשיו פורסמו קטעים ממחזור שירים של סמיח אל־קאסם בכותרת קינות, בתרגום המשורר הדי־לשעני אנטון שמאס:

„...חנני מבכה את מר גורלי, כגפן תחיים / חיפו־שית הפוכה או סערה. / חנני דופק בדלתות האומות המאוחדות / (או שאינן מאוחדות). / חנני מתכווץ בכפור הכיכרות הנטושות. / חנני מתפשט לכל רוחות האדמה...“

מחזור־שיריו זה של סמיח אל־קאסם מסמל ראשית התעדנות שירתו, תוך התקרבות למגמות השירה העברית־ישראלית בת־זמננו.

מגמה זו בולטת יותר בשיריהם של שני משוררים צעירים, סיהאם דאוד ואנטון שמאס, שפורסמו בעברית. שניהם מייצגים דור שלישי של שירה־ערבית־ישראלית.

שיריה של סיהאם דאוד משתבחים בכך שאינם מותחרים על הצדנה השיריית, למען סיסמות שסגמו בשירת קודמיה. בעיתים אבכה את השיר היא כותבת:

„...על כן יגיפו הגעגועים את הגזוזטראות, / ויקו־ננו על מיטפחות־הדמע והאהבה, / אשר תאצונה את התולעים של ערוות האוהבת, / והגעגועים ירקדו עם האסיר, / ויכרסמו את הלבוש והאזיקים...“

אנטון שמאס כותב שירים בערבית ובעברית, בשירו לא תיארתי לי הוא כותב:

„...ושמעתי אותך מתנשף אחרי. / לא חיינו זרים, לכן לא שרתי לך, / ולא ידידים, לכן לא בגדתי בך, / ולא אחים, לכן לא הרגתי אותך, / ומובן — גם לא אוהבים...“

דומה שהשירה הערבית בישראל עוברת תהליך של שידוד מערכות וגיבוש, שבסופו היא תיפסע כשוות־זכויות לשירה־העברית, תוך גיבוש קווי־דמיון שיריים. בכמה מן השירים בולטת השפעה עמוקה של משוררים עבריים כיהודה עמיחי, נתן זך ודליה רביקוביץ'. מגמה שנובאה על־ידי מחמוד דרוויש, שהסביר במאמרו השוטנה והשמש את הרגשותיו לעכשיו ברעש של יהודה עמיחי, ולעוד כמה משוררים.

רצח שיר

מי מריבה

יורם ברונובסקי, עורכו הסיפרותי של הארץ, נוהג לתרגם ולפרסם מפעם לפעם בעיתונו שירים מאת המשורר [illegible]טין קאוואפי (1933—1863). מפליא היה לכתוב [illegible]. על־פי המקור היווני,“ בידי שרך בתר[illegible] נוהג א[illegible] יות־יו[illegible] הרקת בש[illegible] ומשו[illegible] לא [illegible] לפח[illegible] היוו[illegible] ו[illegible] ב[illegible] קאר[illegible] מתו[illegible] ל[illegible] ת[illegible] מר[illegible] ה[illegible] ש[illegible] ת[illegible] ה[illegible] ב[illegible] ת